

Економіка

УДК 338.2:339.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20458910>

Державна політика стимулювання конкурентоспроможності економіки

Штань Марина Володимирівна,

доктор економічних наук, професор кафедри економіки та фінансів,

Національна академія управління, Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4938-555X>

Прийнято: 12.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. Метою статті є розкриття новітніх тенденцій формування державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобальної нестабільності. Методологічну основу дослідження становлять системний та структурно-динамічний підходи до аналізу державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки. Використані методи статистичного аналізу, порівняння та узагальнення.

У статті здійснений аналіз концептуально-методологічних засад державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки. Обґрунтована роль державної політики у контексті глобалізаційних детермінант розвитку світового господарства. Виявлене значення державної політики у поступальному розвитку національного господарства. Визначені основні чинники, які обумовлюють розвиток світової економіки за сучасних умов. Встановлено, що динаміка поступу економічних систем базується на формуванні системних факторів, які визначаються глобалізаційним виміром. З'ясовано, що розвиток світової економіки у XXI ст. відбувається на тлі цілої низки ризиків та невідомих раніше глобальних аспектів, які чинять вплив на національні економіки.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Доведено, що динамічний та поступальний розвиток національної економіки неможливий без здійснення виваженої політики стимулювання конкурентоспроможності. Визначено, що надання необхідного імпульсу господарській динаміці повинне здійснюватися на збалансованому використанні внутрішнього підприємницько-ринкового потенціалу національного господарства та активної державної політики.

Державні регулятори покликані орієнтуватися на дотримання макроекономічних балансів, визначення пріоритетних видів діяльності та галузей економіки, обмеження масштабів депресивних виробництв, забезпечення сприятливих умов для залучення інвестицій, стимулювання техніко-технологічної модернізації, стимулювання розбудови надійного інституційного середовища у системі чинників стійкого розвитку, підтримання та впровадження новітніх технологій, реалізація комплексної державної політики, що спрямовані на протидію деструктивним тенденціям.

Встановлено, що виважена та обґрунтована державна політика покликана сприяє глибинній трансформації національної економіки на засадах високотехнологічного розвитку, що є одним із засадничих чинників виходу на траєкторію стійкого зростання. Обґрунтовано, що динамічний розвиток конкурентоспроможності національної економіки дозволяє отримати додатковий ефект від залучення всіх чинників розвитку.

Ключові слова: державна політика, глобалізація, конкурентоспроможність, національна економіка, цифровізація, глобальна нестабільність.

Government Policy to Promote Economic Competitiveness

Maryna Shtan,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economics and Finance, National Academy of Management, Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-4938-555X>

***Abstract.** This article analyzes the conceptual and methodological foundations of state policy aimed at stimulating economic competitiveness. It substantiates the role of state policy in the context of globalization as a determinant of the world economy's development. The significance of state policy in the progressive development of the national economy is identified. The main factors driving the development of the world economy under current conditions are determined. It is established that the dynamics of economic systems' progress are based on the formation of systemic factors determined by the globalization dimension. It is found that the development of the global economy in the 21st century takes place against the backdrop of a whole range of risks and previously unknown global aspects that influence national economies.*

It has been demonstrated that the dynamic and progressive development of the national economy is impossible without the implementation of a balanced policy to stimulate competitiveness. It has been determined that providing the necessary impetus to economic dynamics must be based on the balanced utilization of the domestic entrepreneurial and market potential of the national economy and active economic policy.

Government regulators are tasked with maintaining macroeconomic balance, identifying priority activities and economic sectors, limiting the scale of unprofitable industries, ensuring favorable conditions for attracting investment, stimulating technical and technological modernization, fostering the development of a reliable institutional environment within the framework of sustainable development,

supporting and implementing cutting-edge technologies, and implementing comprehensive state policies aimed at countering destructive trends.

It has been demonstrated that the integration of approaches to boosting competitiveness aims to create conditions for economic growth based on green technologies, grounded in aligning climate goals with competition, industrial, and trade policies, as well as implementing a flexible system to support companies in investing in clean technologies. This involves promoting clean technologies and circular models, and transforming decarbonization into a competitive advantage for the industrial sector.

It has been established that a balanced and well-founded state policy is designed to facilitate a profound transformation of the national economy based on high-tech development, which is one of the fundamental factors for embarking on a path of sustainable growth. It has been demonstrated that the dynamic development of the national economy's competitiveness allows for additional benefits from the integration of all development factors.

Keywords: *public policy, globalization, competitiveness, national economy, digitalization, global instability.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси у світовій економіці генерують істотні зміни, що пов'язані з процесами глобальної економічної інтеграції, лібералізації міжнародного переміщення капіталу, робочої сили, товарів і послуг, а також докорінною цифровізацією всіх аспектів господарського життя. За цих умов доцільно пом'якшувати негативні прояви цілої низки як зовнішніх шоків, так і внутрішніх дисбалансів. Розвиток світової економіки якраз й відбувається на фоні цілої низки ризиків та глобальних викликів, котрі здійснюють вплив на національну економіку. За цих умов є вкрай важливим наукове переосмислення природи сучасних трансформаційних змін для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на

формування економічної політики сприяння конкурентоспроможності економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суперечливий, неоднозначний та багатоаспектний спектр проблем реалізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності за умов глобалізації є об'єкт наукової уваги цілого ряду вчених. Так, зокрема, О. Плотніков аналізує проблеми міжнародного переміщення капіталу, визначає чинники впливу на вказані процеси, акцентує увагу на позаекономічні особливості міжнародного руху капіталу за умов сучасного глобального розвитку. Автор через призму історичних реалій міжнародного руху капіталу розкриває вектори визначення норми прибутку, інфляції, динаміки ВВП [1].

Досліджує особливості формування інституційної невизначеності в Україні, обґрунтовує втрату дієвості економічною політикою та пропонує вектори змін в її інституційному дизайні Я. Жаліло. Вчений доводить, що в економіці інституційна нечіткість визначається дезінтегрованістю нових змін із системою реакції на всіх рівнях. Дослідник визначає перспективи вдосконалення економічної політики на основі закріплення функціональних ролей всіх акторів [2].

Т. Єфименко обґрунтовує положення про те, що важливим завданням для України стає не лише посилення здатності протистояти різноманітним загрозам в умовах глобальної нестабільності, але й формування основи для довгострокового сталого економічного зростання. Урядові інституції мають повною мірою забезпечити використання адаптаційних можливостей для відновлення економіки. Україна покликана використати можливості під час структурної трансформації світової економіки [3].

Українські вчені А. Гриценко та В. Подлесна вказують на те, що в умовах переходу до інформаційно-мережевої економіки створюється глобальний економічний простір на основі реконструктивного формату. Науковці

визначають, що трансформаційні зрушення у системі економічних відносин обумовлюють вплив на циклічну динаміку та середовище реалізації економічних інтересів як на національному, так і на глобальному рівнях. У цьому зв'язку державна економічна політика, що спрямовується на підвищення рівня і якості життя населення, зазнає змін у період воєнно-економічних циклів [4].

О. Щербакова робить спробу визначити дієві рекомендації щодо активізації економічного зростання в Україні і з'ясувати роль у цьому процесі центрального банку країни. Авторка розкриває структурні проблеми економіки та визначає пропозиції щодо вдосконалення державної політики [5]. Водночас глибокий аналіз проблематики реалізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки ще потребує подальших системних наукових досліджень.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Глобальна економічна нестабільність детермінує принципово нову архітектуру макроекономічних ризиків. Шоки, пов'язані з воєнними діями, спричинили одночасне розгортання інфляційних процесів, дисбалансів на ринку праці, руйнування виробничих потужностей, розрив ланцюгів постачання, збільшення боргового навантаження та зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування. Однак у наукових працях недостатня увага приділяється розкриттю питань обґрунтування напрямів реалізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобальних загроз та ризиків.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття новітніх тенденцій формування державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобальної нестабільності.

Для досягнення визначеної мети сформульовані такі завдання дослідження:

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

- ідентифікувати основні детермінанти глобалізації світової економіки;
- проаналізувати чинники впливу на формування державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки;
- розкрити європейський досвід підтримки конкурентоспроможності економіки крізь призму його використання в Україні;
- запропонувати напрями активізації державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі проведеного аналізу та здійснення узагальнень можна у систематизованому вигляді сформулювати тенденції розвитку світової економіки за умов глобалізації. На основі проведеного аналізу можна дійти висновку про те, що дієвість впливу держави на стимулювання конкурентоспроможності економіки ґрунтується на комплексному врахуванні особливостей розвитку національного господарства. При цьому дієдатність такої політики має передбачати, зокрема:

- досягнення соціальних ефектів на основі розширення зайнятості, стимулювання підприємництва, підвищення ефективності використання ресурсів;
- забезпечення надійного регуляторного режиму в усіх сферах на основі забезпечення захисту прав власності;
- сприяння зниженню рівня інформаційної асиметрії, встановлення партнерських взаємин між підприємницьким сектором, державними інституціями та громадянським суспільством;
- переорієнтація економічної політики на основі врахування глобальних тенденцій й формування підґрунтя для розвитку конкурентоспроможної економіки [4; 5].

На основі проведеного аналізу можна дійти висновку про те, що глобалізація світової економіки визначається різноманітням видів та інституційного виміру форм, перебуває у процесі перманентної трансформації,

змінюється з урахуванням вимог геополітичної нестабільності. Необхідно виділити основні глобалізаційні детермінанти розвитку світової економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Глобалізаційні детермінанти функціонування економіки

№	Детермінанта	Вектор прояву	
		Позитивний	Негативний
1	Глобальний вимір економічних відносин	Багатонаціональний вимір діяльності корпорацій, зниження рівня невизначеності у результатах їхньої діяльності	Асиметричний характер розподілу доходів та маніпулювання вибором споживачів
2	Зростання рівня технологічного розвитку	Розширення асортименту товарів і послуг	Непродуктивний характер використання ресурсів
3	Захист прав приватної власності	Високий рівень мотивації професійної діяльності	Маніпулятивні аспекти у сфері реалізації прав власності
4	Спроможність до зміни споживчих переваг	Зниження невизначеності у реалізації товарів	Зменшення позитивного впливу конкуренції, формування принципу «людство для економіки»
5	Зміцнення фінансових відносин	Структуризація економічних відносин	Зростання рівня маніпулювання системою кредитних відносин між споживачами та фінансовими інститутами

Джерело: Складено авторкою самостійно

Процеси глобалізації за змістом та виміром є вкрай складними, багатогранними і суперечливими, а тому неможливим є визначення єдиного вектору їхнього впливу на розвиток національної економіки та забезпечення її конкурентоспроможності (рис. 1). Одними з найважливіших аспектів у цьому сенсі є загострення конкуренції у світовому господарстві, трансформація економічних функцій держави, розширення сфер впливу за межі національного економічного простору, здійснення засадничих змін у структурі національних

господарств й формування нового виміру національного розвитку, одні процеси міжнародної інтеграції та фрагментації, що перетворюються на могутній чинник їхнього функціонування [8].

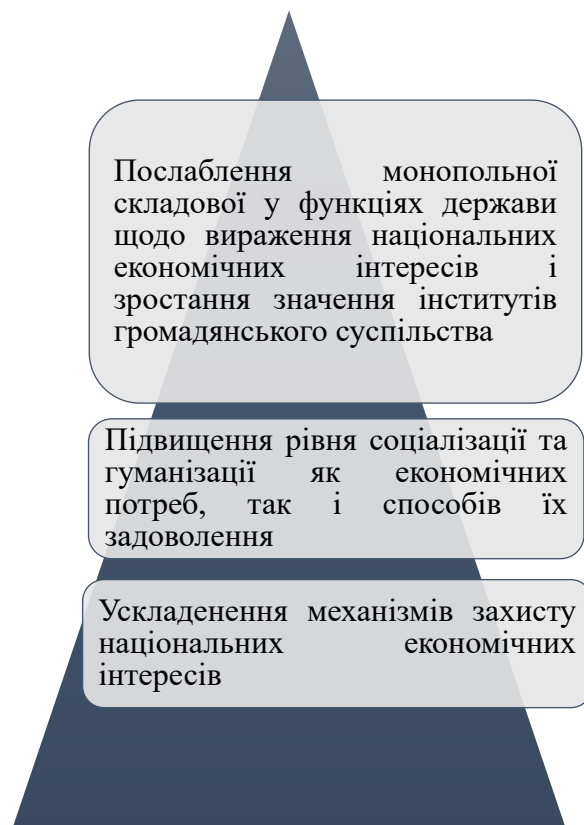

Рис. 1. Глобалізаційні чинники впливу на реалізацію функцій держави зі стимулювання конкурентоспроможності економіки
Складено авторкою на основі: [1; 2; 3]

Важливим орієнтиром на шляху підвищення конкурентоспроможності економіки є Європейський компас конкурентоспроможності, котрий являє собою стратегічний план зміцнення конкурентоспроможності ЄС на основі подолання відставання в інноваціях, продуктивності праці та економічних дисбалансів. Метою вказаного документу є підвищення стійкості, укорінення сталого зростання та підвищення конкурентоспроможності ЄС в умовах глобальної конкуренції. Така стратегічна ініціатива, спрямована на позиціонування Європейського Союзу як світового лідера у технологіях майбутнього, зеленій промисловості та економічній безпеці на основі узгодження політики ЄС і національної політики країн-членів. Європейський

компас конкурентоспроможності передбачає такі основні напрями дій, як подолання інноваційного розриву зі США та Китаєм у дослідженнях, технологіях і цифровізації, підвищення продуктивності на основі інновацій, спрямованих на розширення бізнесу та інвестиції в інфраструктуру [6; 7].

Особлива увага приділяється адаптивним механізмам державної політики з використанням принципів горизонтального контролю за концентрацією капіталу з метою підтримки інновацій, стійкості й інвестиційної активності у стратегічних галузях. Йдеться про активізацію інноваційного розвитку ЄС, забезпечення «дифузії» технологій у всіх секторах, трансформацію ЄС у простір зі сприятливим середовищем для підприємництва. Основними ініціативами у цьому контексті є підтримка інноваційних підприємницьких проєктів та ініціатив щодо розширення компаній, подолання проблем, що заважають зростанню інноваційних фірм, сприяння розробці та широкому поширенню штучного інтелекту, спрощення регуляторних механізмів, а також корпоративних, трудових, податкових правил на ринку з метою зменшення бюрократичних перешкод та підтримки підприємств. Важливими напрямками є також плани дій щодо застосування сучасних матеріалів, квантових, космічних технологій та біотехнологій, робототехніки, інвестиції у хмарні середовища й супутникову інфраструктуру [6].

Інтеграція підходів зі стимулювання конкурентоспроможності має на меті створення умов для економічного зростання на основі зелених технологій, що ґрунтується на узгодженні кліматичних цілей з конкурентною, промисловою та торговельною політикою, а також упровадження гнучкої системи підтримки компаній в інвестуванні у чисті технології. Йдеться про просування чистих технологій та циркуляційних моделей, перетворення декарбонізації на конкурентну перевагу промислового сектору ЄС. Важливими ініціативами є узгодження промислової політики з екологічною трансформацією на базі збереження конкурентоспроможності, зниження витрат на електроенергію,

розширення спрощених процедур надання дозволів для сприяння переходу найважливіших галузей, енергетична незалежність, поетапна відмова від російських енергоносіїв, спеціальні плани дій для низки секторів, установлення кліматичних цілей щодо скорочення викидів на 90 % до 2040 р. й сприяння розвитку циркулярної економіки [6; 7; 8].

Актуальними напрямками реалізації державної політики також є посилення стійкості ЄС на основі диверсифікації джерел і забезпечення постачання критичних ресурсів. Основні ініціативи передбачають укладання нових торговельних угод щодо чистих технологій, забезпечення доступу до сировинних матеріалів, екологічного палива, створення платформи спільних закупівель ЄС для критично важливих матеріалів, перегляд правил публічних закупівель для надання переваги постачальникам з країн ЄС у стратегічних секторах, розширення оборонної співпраці та спільних досліджень [9; 10].

Саме згадані основні напрями підтримуватимуться горизонтальним інструментарієм на основі спрощеного регуляторного середовища, усунення бар'єрів, поліпшення координації між політикою ЄС і національних урядів за допомогою інструментів стимулювання конкурентоспроможності, покликаних підвищити стійкість усіх секторів економіки. Спрощення регуляторного середовища може досягатися на основі істотного зменшення регуляторного та адміністративного тиску, полегшення доступу до фондів ЄС та полегшення умов для ведення підприємницької діяльності для скорочення зобов'язань щодо звітності суб'єктів господарювання.

Покращення доступу до фінансування має реалізуватися на основі розвитку ринків капіталу, запровадження нових фінансових послуг і стимулів для трансформації заощаджень у довгострокові інвестиції, зміна пріоритетів фінансування інвестиційних проєктів, перерозподіл коштів через програму «Платформа стратегічних технологій для Європи» на підтримку промислових проєктів у таких основних технологічних сферах, як цифрові технології та

інновації, чисті технології, а також біотехнології. Йдеться також про спрямування фінансування через Європейський фонд конкурентоспроможності на підтримку стратегічних технологій, наукових досліджень та важливих проєктів спільного європейського інтересу, розширення інструментів гарантій, позик та інструментів комбінованого фінансування для залучення приватних інвестицій [11; 12].

У цьому зв'язку важливим є порівняльний аналіз традиційної та адаптивної політики сприяння конкурентоспроможності (табл. 2). На відміну від традиційної політики, спрямованої переважно на оптимізацію результатів у відносно стабільному середовищі, адаптивна політика функціонує в умовах постійної невизначеності та значного рівня ризиків. Така політика ґрунтується на частій зміні орієнтирів, використанні сценарних підходів, орієнтацію на стабілізацію діяльності. Таким чином, адаптивна політика базується на еволюційному розвитку традиційних підходів стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобальної нестабільності [13; 14; 15].

Таблиця 2

Порівняльний аналіз традиційної та адаптивної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки

Критерій	Традиційна політика	Адаптивна політика
Умови застосування	Відносно стабільне середовище та прогнозовані ринкові умови	Висока макроекономічна нестабільність та зовнішні шоки
Часовий горизонт	Здебільшого середньо- та довгостроковий	Поєднання коротко-, середньо- та довгострокових державних рішень
Реакція на зовнішні шоки	Запізніла або фрагментарна	Оперативна, системна та випереджальна
Роль аналізу ризиків	Ризики враховуються опосередковано	Ризикоорієнтований підхід як основний елемент
Очікувані результати	Оптимізація макроекономічних показників	Підвищення адаптивності та стійкості економіки

Джерело: складено авторкою самостійно

Адаптивну політику стимулювання конкурентоспроможності економіки можна визначити як систему заходів та інструментів держави щодо формування, коригування та реалізації макроекономічних завдань, спрямовану на забезпечення гнучкої реакції на зміни зовнішнього середовища з метою збереження стійкості, конкурентоздатності й досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку. Головною метою формування та реалізації адаптивної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки має стати забезпечення її здатності розвиватися в умовах глобальної нестабільності та воєнних реалій з урахуванням змін і стратегічних пріоритетів. Важливою особливістю адаптивної політики є її інтеграційний характер.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведений аналіз дає змогу дійти висновку про те, реалізація державної політики стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобалізаційних тенденцій передбачає вдосконалення методологічного та нормативно-правового забезпечення, створення сприятливих умов для реалізації національних конкурентних переваг, формування стійкого національного капіталу, підтримку пріоритетних галузей, макроекономічну стабілізацію, стимулювання прогресивних структурних змін, ефективне інвестиційно-інноваційне регулювання, розроблення загальнонаціональних програм розвитку конкурентоспроможних секторів економіки, залучення іноземних інвестицій, здатних забезпечити підвищення національної конкурентоспроможності, цифровізацію всіх аспектів суспільного життя. Водночас проблематика вдосконалення теоретико-методологічного забезпечення державної політики, спрямованої на стимулювання конкурентоспроможності економіки в умовах глобальної нестабільності, що покликана розв'язати цілий ряд макроекономічних завдань, повинна й у подальшому залишатися у центрі глибоких, системних й комплексних наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Плотніков О. Позаекономічні чинники міжнародного руху капіталу в умовах сучасного світового розвитку. *Економіка України*. 2026. № 2. С. 28–44. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.02.028>
2. Жаліло Я. Подолання функціональних деформацій економічної політики в умовах інституційної невизначеності. *Економіка України*. 2026. № 1. С. 3–17. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.01.003>
3. Єфименко Т. Концептуальні засади національної фінансової безпеки під час геополітичних турбуленцій: четвертий рік війни в Україні. *Фінанси України*. 2026. № 1. С. 7–27. <https://doi.org/10.33763/finukr2026.01.007>
4. Гриценко А., Подлесна В. Формування реконструктивного типу розвитку і його вплив на глобальну воєнно-економічну циклічність та економічні інтереси України. *Економічна теорія*. 2025. № 1. С. 5–18. <https://doi.org/10.15407/etet2026.01.005>
5. Щербакова О. Українська економіка і економічна політика. *Економіка України*. 2025. № 1. С. 20–37. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.020>
6. Мазаракі А., Уманців Ю. Економічна політика в умовах глобальної нестабільності. *Scientia fructuosa*. 2025. № 1. С. 4–26. [https://doi.org/10.31617/1.2025\(159\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(159)01)
7. Pidorycheva I., Liashenko V., Lischuk O. Improvement of the Institutional Environment for the Development of Clusters and Industrial Parks to Increase the Resilience of Ukraine's Entrepreneurial Sector. *Science and innovation*. 2025. № 4. P. 52–64. <https://doi.org/10.15407/scine21.04.052>
8. Пурій Г., Бурунова О., Орлов В., Байда М., Кулішов В. Економічні механізми державного регулювання цифрових олігополій в країнах ЄС. *Журнал європейської економіки*. 2026. № 1. С. 97–119. <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1922>

9. Пилипенко Г., Федорова Н. Адаптивна ефективність інституційного середовища України в контексті технологічних викликів: проблеми та перспективи. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2026. № 1. С. 9–28. <https://doi.org/10.33271/ebdut/93.009>

10. Панченко В., Резнікова Н., Грод М. Глобальна конкуренція і політика стримування розвитку: нормативно-інституційні виміри стратегічного суперництва. *Міжнародна економічна політика*. 2025. № 2. С. 7–41. DOI: 10.33111/іер.2025.43.01

11. Kichurchak M. Sustainable development for the post-war recovery in Ukraine's economy: an updated perspective on the scientific legacy of M. Tugan-Baranovsky. *History of economics and economic thought of Ukraine*. 2024. № 57. P. 114–140. <https://doi.org/10.15407/ingedu2024.57.114>

12. Клесова С. Пріоритети підвищення європейської конкурентоспроможності – стратегічні орієнтири для України. Url: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2025-02/az_es_konkurent_240225.pdf

13. Ємець В. В. Стратегія економічного відродження: теорія і практика. Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. 432 с.

14. Власенко І., Тернова А. Регіональні пріоритети зовнішньоторговельної діяльності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2025. № 1. С. 113–130. [https://doi.org/10.31617/3.2025\(138\)07](https://doi.org/10.31617/3.2025(138)07)

15. Михайлишин Л., Захарова О., Коровчук Ю. Оцінка впливу ризиків макроекономічного середовища на безпеку та стійкість економічного розвитку України. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2026. № 28. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19142667>